

НЕБЕСКИ ЗНАЦИ И КОСМИЧКА ТРАГАЊА У ПОЕЗИЈИ ДРАГАНА ДРАГОЈЛОВИЋА

МИЛАН С. ДИМИТРИЈЕВИЋ

Астрономска опсерваторија, Волгина 7, 11060 Београд, Србија
E-mail: mdimitrijevic@aob.bg.ac.rs

Резиме: Размотрено је и анализирано песничко дело Драгана Драгојловића *На астралним капијама*.

Драган Драгојловић¹ је истакнута фигура српске књижевности, познати песник и романописац чија су лирска остварења превођена на више од двадесет језика² а његов роман, *Под Јужним крстом*, нарочито омиљен у дијаспори којом се бави, у кратком року је доживео четири издања.³

Посебну пажњу астрономске јавности заслужује његово рефлексивно-поетско остварење *На астралним капијама*,⁴ добрим делом састављено од песама у прози,⁵ у коме на самосвојан и препознатљиви начин износи лирско-медитативна запажања о тајанственим и мистичним повезаностима космичког и земаљског са егзистенцијалним и судбинским.

¹Рођен је у Пилици код Бајине Баште 11. отобра 1941. У Београду је завршио Економски факултет и магистрирао на њему. Објавио је више од двадесет књига поезије, а осим романа *Под Јужним крстом*, сазвежђем које карактерише звездано небо Аустралије, познати су му и *Докторова љубав* (треће издање, Sezam book, Зрењанин, 2009) и *Не заборави свој дом* («Чигоја», Београд, 2009). Био је Министар вера у владама Радомана Божовића, Николе Шаиновића и Мирка Марјановићаа и амбасадор у Аустралији, а сада је директор Задужбине «Иво Андрић».

²У Аустралији, Немачкој, Италији, Македонији, Румунији, Грчкој, Кини, САД...

³Драган Драгојловић, *Под Јужним крстом*, Просвета, Београд, 2002; Нолит, Београд, 2003; Богдановић, Београд; 2006, Sezam book, Зрењанин, 2008.

⁴Драган Драгојловић, *На астралним капијама*, Просвета, Београд, 1998.

⁵Као посебан жанр, песме у прози се први пут јављају у *Гаспару ноћу* (*Gaspard de la nuit*) А. Бертранда, 1842. године. Бодлер је под утицајем овог дела написао 1862. године *Мале песме у прози*. Код нас су их писали Дучић и Андрић. То је омиљена форма дадаиста и експресиониста (Кафка, Брехт, Хандке...). *Речник књижевних термина* (друго допуњено издање), Драгиша Живковић, уредник, Нолит, Београд, 1992, стр. 590-591.

Слика 1: Драган Драгојловић.

У првом циклусу насловљеном «Пут ка сазнању», Драгојловић започиње продубљено трагање за Тајном, често износећи своју песничку запитаност над чаровитом и многоструко испреплетаном повезаношћу космичких и људских димензија. Велика Тајна којом се Драгојловић бави, да парафразирамо Гетеа, још увек није у домену чуда. У стилу пословичног казивања или филозофског става он подвлачи: «Мудрост је главни ослонац сумње» и додаје «...која трага за Тајном», саопштавајући своје картезијанско опредељење да сумњом и сталним проверавањем можемо доћи до великих резултата, преточено у девизу италијанских физичара: «Проверавати и опет проверавати оно што је већ било проверено» (*Provando e riprovando*). Картезијански приступ трагању за Тајном, Драгојловић кроз књигу сучељава и упоређује са тајновито-мистичним, платонским и религијским, завршавајући песму у прози *Сумња светог Августина*, филозофско-поетичким исказом: „Ко сумња, тај се искрено моли.“

Вредно је помена да оно што је у почетном приступу назначио, у завршном циклусу, „Старо правило“, сучељавање западњачке филозофије Рене Декарта и Аристотела, и тајновито-мистичног и у основи платонистичког православног истока, своје лирско-интимистичко трагање за спознајом Тајне завршава „старим правилом“: „Непотребно ти је знање које те оставља без Тајне.“ Трагање за великим тајнама је у човековој стваралачкој природи, то је чак неки вид његовог бивствовања, креативна делатност којом се тежи разазнавање тајне и откривање истине. Несустало трагање за Тајном

у непосредној је вези са стваралачком скепсом, која је видан знак мудрости. За многе, сумња је доста често повезана са сазнавањем истине путем патње. Драгојловић апострофира сумњу у смислу што наглашавајући одговор, у суштини продубљује она круцијална, судбинска питања. Сазнање, мудрост, скепса, за њега је снажан душевни доживљај, који је силовито ношен унутрашњом интенцијом у тежњи да се открије и разазна нешто ново, што је у знатној мери независно од субјективне проживљености.

У наредном циклусу, чији наслов „На астралним капијама“ носи цела књига, песник жели да поведе читаоца „кроз дванаест капија небеског Јерусалима, да се на митским изворима“ напије воде и дочарава му слику о времену када је Орфеј „корачао Земљом, а звезде се пењале и силазиле са неба, по звуку његове свирале“. У свом препознатљивом стилу пословица и афористично-мудрих мисли, Драгојловић закључује: „Онај ко разуме своја ограничења, свестан је своје снаге“ и поставља филозофски узносито, људски пркосно и религијски реторично питање: „Можемо ли бесмртност пронаћи у својој смрти?“

Све песме у трећем циклусу, „Граница тишине“, писане су у прози. Песник каже да је из тишине настало време, из тишине која је била сама и у којој се зачињао будући Свет. За песника, тишина је својеврстан увод у настанак Тајне и једну врсту духовног откривања. У праисконској самоћи, тишина није имала мира док се није препознала у људском болу, док нису настали Живот и Тајна. Тишина и умно тиховање за њега, као да отвара незнана путеве ка ономе што је тајновито и вечно магновено. Живот за којим Драгојловић трага на туђим планетама, где стиже само наша душа, „тамо где су се Природа и Случај стваралачки поистоветили са Богом“ па су „заплакала деца“ и настали „Живот и Тајна“. Драгојловић је овде имао у виду чињеницу да је у многим предањима и легендама, Стварању које он апострофира претходила тишина у библијском смислу и поимању; често се сматра да ће и након свршетка времена настати нека праисконска тишина. У основи, Тишина која претходи Речи, баца извесну космичку светлост на вечни дијалог о судбинским питањима.

Вечни астрални простори обавијени су тишином, која оличава сваковрсна догађања у космичким просторима. Вечност, тишина и духовност животно поетским визијама дају величански размах. У сложенем процесу разоткривања недомашних тајни, присутна је неодољива човекова потреба за духовним продорима и напретком. Астрално, вечна Тајна, Свеживот, Тишина, Дух и Духовност, за Драгојловића представљају неку врсту великог поетско уметничког и сведуховног обреда. У души света али и човека надмоћно царује тајновита Тишина, коју настањује демиург, међутим, тамо где се не уважава да у почетку беше Реч, расипају се духовне снаге и енергије до извесне макрокосмичке обнемелости.⁶

⁶J. Chevalier, A. Gheerbrant, *Rječnik simbola* (drugo prošireno izdanje), Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb 1987, str. 704

До звезда нисмо доспели. У њиховим језгрима стварају се елементи који граде наша тела, због чега чувени популаризатор и астроном Карл Саган истиче да смо „деца звезда“, а београдски песник Милан Косовић, праунук оснивача Астрономске опсерваторије Милана Недељковића, лирски понесено закључује да смо сви „браћа по Васиони“. Звезде за сада досеже само наша мисао и поетске визије које „дотичу њихова пространства“ и планете са вртовима „у којима ће деца вечности да саде ружичњаке“ и висоравнима „по којима ће нови богови да се играју“.

До звезда стижу наше мисли „које најбрже савлађују даљине“ а песник се пита да ли се „тамо где ћемо сви бити једно“, „граде насеља за наше душе?“, и проповеднички истиче: „Заборављене књиге кажу да је Дух добра у нама, у неистраженим просторима душе. Ко га нађе отвориће му се астралне капије.“

Одбацујући метафизичку тврдњу да су појединости нашег живота „исписане на небесима“, између звезда, Драгојловић лепо закључује да „само мудри могу бити господари и власници своје судбине“, којом не могу да управљају звезде и да „упутство за градњу среће није написано“, јер како каже Бертран Расел, она очигледно не зависи у потпуности од нас самих већ делимично и од спољашњег света.⁷ Драгојловић је на песнички начин запитан да ли судбину условљавају догађаји до којих долази слободном и неконтролисаним игром сила изван човека, животним околностима или трансценденталним силама.

У одељку „Гласови других светова“, песник, после трагања за Животом и Тајном по „туђим“ звездама и планетама, које само мисао досеже и „беспућима небеса“ где „ни људска мисао не стиже“, указује да и ту владају „закони коначног“ који управљају и нашим битисањем и истрајавањем. У своме покушају да докучи Тајну, Драгојловић се пита:

*Како овладати Коначним
а не ући у смрт
и остати ту где смо стигли
са оне стране чудесног,
овде, где нас све пориче
а ми се поново рађамо.*

Коначност је, као што је познато, ограниченост детерминисаности бића у односу на поимање простора и времена, величине, снаге и енергије. У апејронизму, коначност, која обузима Драгојловића, припада скоро свим обликотворним бићима, која се разликују од бесконачног апејрона. У савременој филозофији, која је овом песнику знана, посебно у егзистенцијализму, коначност се узима као важно одређење човека. Међутим, Драгојловићева концепција света и живота, не прихвата да је човек, како егзистенцијалисти тврде, најконачније од свих бића, управо зато

⁷Бертран Расел, *Освајање среће*, Минерва, Београд, 1964, стр. 160.

што он зна и поима своју коначност. Уз самоупитаност: Како да њоме влада, у помало идеалистичко-метафизичком смислу, он тежи да човек укине, односно превазиђе своју коначност, „како би се у њој одржао“, у смислу опстајања и истрајавања. Драгојловић, као и филозофи егзистенцијалистичког и феноменолошког усмерења, излази из оквира традиционалног поимања коначности, у смислу бесконачја, и истовремено надраста антрополошку детерминисаност, пошто настоји да је мисли *на себи самој и у себи*, као коначност историјске судбине и бити. Руски филозоф Берђајев питање смисла историјског истрајавања доводи у непосредну везу с проблемом *историјског времена*. У делу *Опит есхатолошке метафизике*, он дословце каже. „Историја света, као и историја човечанства, има смисла једино ако ће се завршити.“ Берђајев надаље о коначности размишља не као о космичкој категорији, већ као о отвореној могућности *превазилажења објективације*, односно алијенације,⁸ а ми бисмо додали и као могућност креативног заокружења у процесу настајања и развојности.

Берђајев описује живот као непрекидно умирање, непрестану борбу са смрћу путем љубави према свему што живи и налази смисао смрти у томе што је у времену немогућа вечност.⁹ Драгојловић се у изведеним стиховима пита: „Како овладати коначним / а не ући у смрт“ и остати овде, „где нас све пориче“, изван „оностраног“, овладати својом судбином и зауздати њене ћуди. Да ли њу одређује човек или је записана у звездама и не може се променити? То је изврстан увод за следећи одељак именован „Астролошке расправе“, где су у прозно-поетској форми песникове лирске медитације о нерастумачивој „међузависности судбине и неба (...) коју знање не може да потврди, а дух необјашњиво разуме“. Планете он уметнички сагледава као „барке у којима се превозе људи из сна у сан, кроз празнину“. Они у планетама, сујеверно занети астрологијом, покушавају „да открију траг којим треба ићи“ да би надокнадили „немоћ која им је дата“.

Симболизам планета, који проистиче из упоредности између небеског, астралног и земаљског, често се злоупотребљава у астрологији, па се у тој упоредној корелацији измишљају и замишљају некакве нарочите везе које не постоје између путања небеских тела и судбина људи у овоземаљским просторима.

Основу хороскопа, Зодијак, песник именује као „круг у коме нема почетка“, што наводи као разлог немогућности да се направи хороскоп Света, пошто тачка његовог рођендана, на Зодијаку не може да се утврди.

Пошто је човекова мудрост и рационално мишљење не призива, астрологија није дошла на рођендан филозофије, коју Драгојловић успешно претаче у продубљену лирско-рефлексивну поетску форму, али су зато људи

⁸Енциклопедија руске филозофије, у редакцији Михаила Маслина, Логос-Укронија, Београд 2009, стр. 66.

⁹Исто, стр. 538.

„на рођендан астрологије (...) послали наду“, наду да завире у недосезну и несазнатљиву будућност и унапред сазнају своју судбину и исходиште.

Размишљајући да ли је „људска судбина дело звезда“, песник у „астро-лошку расправу“ уводи истрајног и неуморног борца против астролошког сујеверја, светог Августина, који пита оне што верују у астралне бесмислице: „а Бог, (...) где је ту његово место?“ „Да ли звезде извршавају Његове налоге?“ И заиста управо црквени Оци, као свети Августин, указују на погубност и бесмисленост астролошких превара. У петој књизи *Старог Завета*, остарели Мојсије саветује свој народ речима [18:10-12]: «Нека се не нађе у тебе ни врачар, ни који гата по звездама, јер је гад пред Господом.» Свети Василије Велики у својим *Канонима* (бр. 65 и 72) астрологе изједначава са убицама, јер убијајући слободну вољу човека, воде у пропаст његову душу. Свети Максим Грк каже: «Ако кретањем звезда добијамо дарове Господње, онда слободна воља наше душе зависи од особености Зодијака и он нас присиљава да водимо порочан или непорочан живот. (...) А тада је наша вера бескорисна. (...) Свако може рећи пред Судијом да га је зли владар Зодијак приморао да чини рђава дела против његове воље».¹⁰ Поклоницима астрологије свети Максим Грк упућује питање: Зашто у *Јеванђељу по Матеју* [16:24] Христ позива ученике речима „ако неко *хоће* да ме следи“ а не каже „ако неко *може*“, односно ако му звезде то допуштају. Драгојловић наводи да Витлејемска звезда није одређивала судбину, већ је била сведок и слушкиња Његовог рођења.

Указујући на ставове светитеља, који је своју паганску младост заменио крстом и мантијом, песник и код њега проналази семе картезијанске сумње у сопствено дело, јер се из списка које пише „рука светог Августина“ „не виде све чињенице и докази“ нити је објашњено „како воља може да мења оно што је уписано при рођењу.“

У овом изузетном лирско-космичком, рефлексивно-поетском делу, Драгојловић поставља читав низ филозофско-егзистенцијалних питања што упућују на сваковрсна промишљања и ту, на самосвојан начин, песник осмишљава и описује полифоне везе и испреплетаности космичког и земаљског, Човека и Универзума.

Поетско-рефлексивни део ове књиге упућен је, поред осталог, и астрономима, склоним да промишљају крупна, судбинска питања, која аутор на лирски начин захвата. Многи ће се определити за уметникова поетски-разуђена гледишта, пуна симболике и парадоксалних истина, што лирско-визионарски дограђује неке правце истраживања појединих судбинских питања, која задиру и у домен науке о звездама.

Песник Драгојловић, на изврстан начин резимира своје трагање за Тајном, доводећи у сумњу жељени циљ, уколико нас достигнуто знање остави без

¹⁰Свети Максим Грк, „Против оних који се труде да помоћу звезда предсказују будућност, и о човековој слободној вољи“, у *Астрологија у светлости православља*, уредници В. Димитријевић, Ј. Србуљ, Светило, Београд 1999, стр. 48.

тајновитости, односно без могућности даљег трагања, преиспитивања и истраживања, без жеље да стално откривамо, спознајемо, сумњамо и проверамо.

ДРАГАН ДРАГОЈЛОВИЋ:

Сумња Светог Августина

Када се помери завеса на прозору старог времена, види се рука Светог Августина како пише. И речи које тврде да су нека истинита предсказања астролога неодвојива и од случаја и од знања. Док у другој руци држи крст види да многи мисле како је људска судбина дело звезда. А Бог, пита се Свети Августин, где је ту његово место? Извршавају ли оне Његове налоге?

Не види се да ли је дан или ноћ. Прозрачна празнина чува слике и мирис даљине у којој се прелама паганска душа са крстом који се усправља на обалама римског царства. Свети Августин пише. Да отвори путеве којима ће пролазити Исус Христос после васкрсења. Да своју паганску младост покаже обасјану Витлејемском звездом. Звездом која није одређивала судбину већ је била сведок и слушкиња Његовог рођења.

Повремену тачност астрологије као да оповргава она сама. Из рукописа се не виде све чињенице и докази. Нити речи које говоре како воља може да мења оно што је уписано на рођењу. И да једино Бог увек може да потврди своје моћи.

Ко сумња, тај се искрено моли.

ПОТРАГА ЗА ЖИВОТОМ

На туђим планетама нисмо стигли да плачемо. Тамо је стизала само наша душа.

У прадомовини Хаоса, у епрувету саграђену од времена, невидљива рука сипала је угљеник и азот, кисеоник и водоник, сумпор и фосфор. Добијени су живот и Тајна. Ред је загосподарио Господњом пустињом. Заплакала су деца тамо где су се Природа и Случај поистоветили са Богом.

Дуго смо боравили у ноћи. Млечни пут је отворио врата и Кум празнине просуо је сламу путем којим ћемо проћи. Којим милијарде планета трагају за животом.

Туђе звезде нисмо дотакли. Тамо елементи наше суштине горе у вечном пламену. Ту се крије почетак других светова. Наше око, ни рука их не дотиче. Али мисао дотиче њихова пространства, њихове лепе обале изнад будућих вода. Младе вртове у којима ће деца вечности да саде ружичњаке. Висоравни по којима ће нови богови да се играју. И певају песме које смо писали да бисмо дотакли суштину и лепоту немерљивог, и нашег срца које, као промрзла и немоћна птица, греје своју тугу на светлости Сунца.

CELESTIAL SIGNS AND COSMICAL SEARCHES IN POETRY OF DRAGAN DRAGOJLOVIĆ

Poetical work of Dragan Dragojlović *On Astral Gates* has been considered and analyzed.